

POSUDEK NA DIPLOMOVOU PRÁCI

NÁZEV PRÁCE: Psychologické aspekty přeměny genderové role u trans-lidí v českém kontextu

AUTORKA PRÁCE: Bc. Helena Čechová

Diplomová práce Heleny Čechové se věnuje problematice transsexuálních a transgenderových osob. Konfrontuje pohled dvou skupin aktérů – samotných transgender lidí a odborné komunity, která jim nabízí sexuologickou a psychologickou péči. Autorka se rozhodla kategorii transgender osob zúžit, a to dvěma kritérii – jednak se věnovala pouze osobám, které se identifikují s maskulinitou, a jednak těm, které mají rezervovaný či zcela odmítavý postoj ke standardní sexuologické léčbě transsexuality. Zúžení souboru nutně vede k posunu ve výzkumných otázkách, které se tak primárně týkají toho, jak standardní sexuologické (psychologické) postupy vnímají lidé, jejichž prožívání a hodnocení procesu péče je negativní, tj. lidé nespokojení. Celkem tedy realizovala rozhovory se třemi transgender osobami a se třemi odborníky/icemi.

Diplomová práce je velmi rozsáhlá – má 160 stran textu. Hlavní část obsahuje analýzy rozhovorů, v kterých autorka detailně představuje každého aktéra (aktérku) a jeho (její) pohled na témata probíraná během interview. Vzniká tak sada portrétů. Každý z nich je strukturován prostřednictvím série kategorií, které vzešly ze souhrnné analýzy. I když se zdají být „pouhým“ převyprávěním jednotlivých výpovědí, skrývá se za nimi již odvedená analytická práce. Portréty jsou završeny souhrnnou analytickou kapitolou, která systematizuje hlavní výsledky a uvádí je do vztahu s literaturou.

Za diplomovou práci stojí velké množství práce (byť bylo někdy investováno do slepých uliček, jako například původní snaha získat pro dotazník a následný rozhovor větší soubor sexuologů a sexuoložek) a velmi precizní přístup. Zároveň je v práci patrné angažované stanovisko a apriorní nedůvěra k ryze medicínským pojetím transsexuality. Díky tomu analýzy místy „straní“ transgender osobám. V průběhu výzkumu si autorka byla své tendence k hodnotícímu přístupu vědoma – reflektovala je a snažila se je v analýzách eliminovat. Ačkoliv se to zcela nepodařilo, nepokládám to nutně za nedostatek práce (je to otázkou, zda by to vůbec bylo možné). Výzkum má v tomto smyslu etnografický rozměr – jeho ambicí je podívat se na studovaný jev očima zvolených aktérů, analyzovat a představit jejich pohled.

Práce přináší střet expertní a „žité“ perspektivy spojené s transsexualitou. V českém kontextu se jedná o originální výzkumné výsledky. Ty ukazují nejen nesoulad mezi oběma perspektivami, ale také vnitřní rozpory každé z nich. Rozpory „žité“ perspektivy spočívají v tom, že transgender osoby odmítají jednoznačnost genderového řádu, do něhož je třeba zapadnout, ale přitom na subtilnějších úrovních akceptují genderovou dichotomii. Expertní perspektiva rovněž obsahuje rozpory (resp. bludné kruhy) – např. touha změnit si pohlaví jako podmínka pro stanovení diagnózy, ovšem diagnóza slouží jako podmínka pro zahájení i méně invazivních změn.

Na základě rozhovorů s transgender osobami je hlavním závěrem diplomové práce, že část klientů odborné péče hodnotí současné převládající postupy jako nátlakové a omezené. Samozřejmě je nutné mít na paměti, že rozhovory byly vedeny jen s lidmi, kteří jsou vůči systému odborné péče v opozici. Z toho samozřejmě nevyplývá, že by odborná péče obecně neslyšela potřeby transgender osob – části z nich tento systém totiž vyhovuje (protože je podporuje v operativní změně pohlaví). Nicméně celkově se jeví jako problémem silná normativnost této péče, v níž pouze určitý scénář je považován dobrý (minimálně pro část klientů je taková péče subjektivně nevyhovující).

Diplomová práce tak otevírá obecné dilema psychologické a psychiatrické péče, která proti sobě staví subjektivní potřeby klientů a ochranu společenského status quo. Obě polohy ve svých extrémech jsou problematické, takže je nutné oba faktory vyvažovat. Autorka ovšem na základě provedených rozhovorů s experty/kami naznačuje, že k vyvažování často nedochází a že systém péče nepodporuje kladení si podobných otázek. Naopak rozhovory by spíše indikovaly, že péče je primárně vedena zájmem o zachování společenského status quo, i když se maskuje potřebami klientů (kteří „přece musí chtít“ do platného uspořádání plnohodnotně patřit). Z diplomové práce tak vyplývá otázka (kterou si autorka neklade a já ji zde vyzdvihuji jako inspiraci pro navazující úvahy a výzkumy) – neměli by odborníci/ice podporovat individuální rozmanitost, je-li funkční, a následně také ukazovat ostatním, co všechno je „ještě“ možné, čímž lze otevírat obzory veřejnosti?

Závěr: Diplomová práce Heleny Čechové stvrzuje badatelské dovednosti autorky a velké profesní zaujetí problematiku transgender osob, které ji stimuluje ke kladení si obecnějších otázek o povaze psychologické podpory v případě narušování společenského status quo. Diplomovou práci považuji za kvalitní a doporučuji ji k obhajobě.